

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Постановка проблеми. Сьогодні існує суперечність між потребами сучасної освіти в компетентному вчителя і можливостями вищої педагогічної освіти забезпечити таку його підготовку. Необхідність психологічного супроводу освітнього процесу у педагогічному закладі вищої освіти виникає як відповідь на потребу наблизити результати освітнього процесу до вимог сучасної освіти та соціального замовлення. Зараз актуалізується необхідність удосконалення процесу підготовки фахівців у педагогічному університеті за рахунок формування у студентів під час навчання повноцінної готовності до професійної діяльності.

Одночасно фундаментально зростає значення особистісних та психологічних властивостей викладача-педагога. Всі компетенції презентують якість підготовки сучасного випускника. Вищий навчальний заклад має готувати своїх студентів до змін, які відбуваються в сучасному суспільстві, тому значна увага повинна сьогодні приділятися саме формуванню у майбутніх спеціалістів професійної та психологічної компетентності.

Мета статті: виявити особливості розвитку психологічної компетентності в майбутніх педагогів та з'ясувати шляхи її формування.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо першочергово поняття «компетентність». Проблема компетентності розглядається такими науками як філософія, соціологія, психологія та педагогіка. Зазвичай це поняття вживається стосовно осіб певного соціально-професійного статусу, характеризуючи міру відповідності їх розуміння, знань, умінь, досвіду реальному рівню складності виконуваних ними завдань і розв'язуваних проблем [8, с. 9]. Компетентність розуміється як особистісна якість суб'єкта спеціалізованої діяльності в системі соціального і технологічного розподілу праці [8, с. 9].

Компетентність пов'язана з поняттям особистісного розвитку. Відповідно до цього бачення поняття компетентність є на такому рівні, що свідчить про оволодіння у ході навчання індивідуальними формами активності, що дає змогу індивіду в рамках своїх здібностей і статусу успішно функціонувати в суспільстві [3]; міру розуміння навколишнього світу та адекватність взаємодії з ним [9].

У зарубіжній психології компетентність розглядається як оволодіння методами впливу на середовище (I. Borg, M. Muller, T. Staufenbiel), як сукупність знань, умінь і навичок, які дозволяють успішно виконувати практичні завдання (M. Perlmutter, M. Kaplan, L. Nyquist); як операціональне забезпечення окремих дій у структурі діяльності (G. Schreder, M. Vorweg), де жто зводить професійну компетентність до знань, сфери дії методів, що використовуються (S.P. Dyrstra, S. Dollinger) [9]. Компетентність розглядається як «поглиблене знання», «стан адекватного виконання завдання», «здатність до актуального виконання діяльності», «ефективність дій» [9, 208].

При аналізі певних видів компетентності учені включають до їх структури знання, уміння і навички. Цей підхід дає змогу експериментально перевірити формування на різних етапах компетентності, а також визначити рівень сформованості компетентності майбутнього педагога.

Н.В. Яковлева розглядає компетентність як «психічне новоутворення особистості, що виникає у ході досягнення діяльності» і «являє собою цілісну систему, функціонально орієнтовану на досягнення цілей діяльності і таку, що дозволяє розв'язувати діяльнісні проблемні ситуації» [9, с.4]. Завдяки цьому науковцю ми можемо розглядати психологічну компетентність в рамках діяльнісного підходу та виділяє п'ять властивостей цього феномена:

1) прагматичність, оскільки компетентність формується в ході розв'язання проблемних ситуацій діяльності, в ході навчання або безпосереднього виконання;

2) адекватність завданням діяльності, оскільки компетентність дозволяє досягати цілей діяльності найкращим чином;

3) специфічність: її інформаційний блок містить тільки ту інформацію, яка необхідна для виконання завдання певної діяльності;

4) лаконічність: у ході формування компетентності нейтралізується все, що не призводить до успіху в діяльності;

5) функціональна деформація компетентності, яка проявляється в порушенні безпристрасного відображення об'єкта через акцентуацію в ньому окремих характеристик [9, с. 5].

Н.В. Кузьміна та Г.І. Метельський розглядають компетентність як систему знань, умінь і навичок, які забезпечують майбутньому вчителю не тільки загальнопсихологічну підготовленість, але й високий рівень професійної самосвідомості, вміння керувати своїми психічними станами [7, с.18].

Отже, теоретичний аналіз поняття компетентності, показує, що у визначеннях представлено такі характеристики, як знання, вміння, навички.

І.Є. Єліна визначає психологічну компетентність як багатопараметричну характеристику, що включає мотиваційну, операціональну і рефлексивну складові, якій надається велике значення, тому що вона виконує функцію аналізу результату праці по відношенню до мети [2, с. 18]. О.В. Куликова вважає, що психологічну компетентність, як особистісно-діяльнісне утворення [4].

А.В. Євсєєв [5] виокремлює такі рівні психологічної компетентності, як задовільний, середній та високий. Задовільний рівень психологічної компетентності характеризується такими показниками: задовільний рівень розвитку психічних процесів; задовільний рівень розвитку комунікативності; недостатній рівень сформованості рефлексивного компонента (рефлексії, емпатії, ідентифікації); середня швидкість прояву комунікативних здібностей у процесі спілкування; помірна вираженість конструктивних здібностей; низька міра вираженості вміння організувати взаємодію з підлеглими [66]. Головне у психологічній компетентності відіграють знання, вміння і навички, а також здатність застосовувати їх на практиці.

Високий рівень психологічної компетентності характеризується: високою ефективністю взаємодії, що забезпечує симпатію оточуючих людей до фахівця;

високим рівнем розвитку психічних процесів; високим рівнем розвитку товари-ськості; високим рівнем сформованості рефлексивних здібностей; високою швидкістю прояву комунікативних здібностей у процесі спілкування; широким набором способів взаємодії; вмінням керувати процесом спілкування; високою вираженістю конструктивних здібностей; яскраво вираженим умінням організувати взаємодію з оточуючими [5]. В подальшому відбуваються такі проце-си як розвиток психологічної компетентності в контексті загального розвитку особистості.

Наш теоретичний аналіз та емпіричні дані дозволяє стверджувати, що психологічні компетенції майбутнього педагога стосуються його здатності безпосередньо впливати на свій внутрішній світ (психіку, особистість), опосередковано актуалізувати психічний та особистісний ресурси себе та учня (учнів) та оптимізувати взаємодію з ним (ними), перетворювати її в пози-тивну педагогічну взаємодію (М.В. Савчин).

У першому випадку (внутрішній світ педагога) психологічна компетентність педагога проявляється у його здатності актуалізувати механізми рефлексування, самоактуалізації, самотрансцендентування, саморегулювання, самооцінювання, вчасній самодопомозі, самотерапії.

У другому випадку психологічна компетенція майбутнього педагога стосується усвідомлення та реалізації завдань з актуалізації психічного та особистісного потенціалу школярів шляхом організації позитивно спрямова-ного самооцінювання (виділення предмету та засобів, використання резуль-татів), рефлексування, саморегуляції для актуалізації їх самонавчання, самови-ховання та саморозвитку.

У третьому випадку зміст і спрямованість психологічної компетенції сто-сується задіяння психологічних ресурсів для оптимізації взаємодії з учнями, зокрема перетворення її в позитивну педагогічну взаємодію (М.В. Савчин). Це передбачає демонстрування вираження та сприйняття педагогом з допомогою вербальних і невербальних засобів гідності, індивідуальності та цінності кожно-го учня, позитивного сприйняття і ставлення до нього, прояв емпатії, пере-

живання за його долю та перспективи, підтримка його зусиль з метою навчання, самонавчання і взаєнавчання, самовиховання і взаємовиховання, саморозвитку і взаєморозвитку. Це також стосується актуалізації позитивно-емпатійного ставлення учня до однокласників (повага їх гідності, толерування до індивідуальності, позитивне ставлення (підтримка сприяння, допомога)), навчання дружити та позитивно взаємодіяти.

Отже, під-час викладання психологічних дисциплін постає нове завдання викладача – створення умов та спеціальна освітня робота з оволодіння майбутніми педагогами, окрім професійних компетенцій, як це традиційно вважалося, ще спеціальними психологічними компетенціями, що стосуються самовпливу педагога на себе, актуалізації самовпливу школярів на себе та позитивної взаємодії з ними.

Список використаної літератури

1. Аминов Н. А. Психодиагностика специальных способностей социальных работников. / Н. А. Аминов, Н. А. Морозова, А.Л.Смятских. // Социальная работа и проблемы подготовки кадров. Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. / Отв. Ред. И. А. Зимняя. — М., 1992. — Выпуск 2. — 128 с. — С. 45 — 69.
2. Дебольский М. Г. Социально-психологическая компетентность руководителей органов внутренних дел: Учеб. пособие / М.Г.Дебольский, И. Б. Свирская. — М.: Академия управления МВД России, 1999. — 84 с.
3. Демидова И. Ф. Развитие психологической компетентности студентов - будущих учителей. Дисс. канд. психол. наук. / И.Ф.Демидова. — СПб., 1993. — 203с.
4. Деркач А. А. Акмеологические основания развития профессиональной компетентности кадров управления: Монография / А. А. Деркач, Е.В. Куликова, Е. В. Селезнева — М. — Псков: ПОИПКРО, 2007. — С. 24 — 56.
5. Евсеев А. В. Формирование социально-психологической компетентности молодых руководителей: Дис. канд. психол. наук: 19.00.05 / А. В. Евсеев — М., 1998. — 191 с.
6. Зеер Э. Ф. Психология профессий: уч. пособие для студ. вузов / Э.Ф.Зеер — М.: Академический проект: Фонд «Мир», 2005. — 336 с.
7. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. / Н. В. Кузьмина. — М.: Высш. Школа, 1990. — 119 с.
8. Основы андрагогики. Терминологический словарь-справочник для студентов социально-гуманитарных специальностей. / Сост. Маслова В.В. — Мариуполь, 2004. — С. 9.
9. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты. Доклад на отделении философии образования и теории педагогики РАО 23 апреля 2002. / А. В. Хуторской. — Центр «Эйдос» WWW/eidos.ru/news/compet/htm. — С. 9 — 10.
10. Яковлева Н. В. Психологическая компетентность и ее формирование в процессе обучения в вузе (на материале деятельности врача): Дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Н. В. Яковлева. — Ярославль, 1994. — 277 с.